

Boverket

Yttrande över hävd detaljplan för kvarteren Gymnastiken och Flustret, Uppsala kommun

Ärendet

Regeringen har bett Boverket att, efter hörande av Riksantikvarieämbetet, yttra sig över ärendet. Riksantikvarieämbetet yttrar sig endast över påverkan på riksintresseområdet för kulturmiljövården Uppsala stad [C40].

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet bedömer att ett förverkligat planförslag innebär att påtaglig skada uppstår på riksintresset genom att uttrycket ”Bebyggelse-, kommunikations- och stadsplanestruktur som visar på stadens uppkomst och utveckling från medeltid till 1900-talet”, i detta fall parkmiljö med tillhörande bebyggelse inte längre är avläsbart. Därmed skadas även uttrycket ”bebyggelsens utformning, placering och rumsliga samband” påtagligt då de för tiden och sammanhanget karaktäristiska byggnaderna kommer domineras av den nya bebyggelsen och den funktionella och visuella kopplingen till parkmiljön blir otydlig då området får karaktär av stadsbebyggelse. Genom påverkan på Gymnastikhuset och rivningen av Bollhuset uppstår skada på riksintressets uttryck ”lärdomsstaden” men skadan blir, enligt Riksantikvarieämbetets bedömning, ur detta hänseende inte påtaglig. Inte heller uppstår påtaglig skada genom att slottet i vissa vinklar skymms.

Bakgrund

Länsstyrelsen i Uppsala län har upphävt den av Uppsala kommun antagna planen för kvarteren Gymnastiken och Flustret i centrala Uppsala. Beslutet att upphäva planen har överklagats av fastighetsägaren och av Uppsala kommun.

Området ingår i riksintresse för kulturmiljövården Uppsala stad [C 40] med följande motivering och uttryck:

Motivering:

Stad starkt präglad av centralmakt, kyrka och lärdomsinstitutioner från medeltid till idag.

Uttryck för riksintresset:

Centralmaktens, domkyrko- och lärdomsstadens bebyggelse och miljöer från medeltiden fram till idag. Kronogodsens med ängsmarker utmed Fyrisån. Miljöer och offentliga byggnader som hör samman med funktionen som residens-, förvaltnings- och regementsstad från 1600-talet till 1900-talet. Gatumönster med medeltida drag och rester av oregelbundna tomter från tiden före 1643 års reglering, gatunät enligt rutnätsplan med hörnslutet torg och långa raka tillfartsvägar från 1600-talet. Vetenskapshistoriskt intressanta trädgårdsanläggningar och parker från 1600-talet till 1900-talet. Bebyggelse-, kommunikations- och stadsplanestruktur som visar på stadens uppkomst och utveckling från medeltid till 1900-talet. Bebyggelsens utformning, placering och inbördes rumsliga samband. Den monumentala bebyggelsens dominans i stadsbilden genom siktlinjer och vyer längs gator, från torgrum och från Fyrisån. Stadens siluett från infarterna och vägar som passerar staden med domkyrkan, slottet och Carolina Rediviva som viktiga landmärken. Gatu- och platsnamn som anknyter till stadens kulturhistoriska utveckling.

Utöver de handlingar som ingått i ärendet har Riksantikvarieämbetet tagit del av Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun och Plan för innerstaden. Del av översiktsplanen.¹

Riksantikvarieämbetets synpunkter

Riksantikvarieämbetet anser att följande riksintressanta uttryck är relevanta:

”Centralmaktens, domkyrko- och lärdomsstadens bebyggelse och miljöer från medeltiden fram till idag.” Gymnastikhuset och Bollhuset har en koppling till lärdomsstadens bebyggelse genom att de uppfördes av universitet för studenterna. Bollhuset har använts av universitet för olika större sammankomster under åren. Det mest kända är det så kallade Bollhusmötet 1939 som har stort historisk betydelse. Enligt den här aktuella planen rivs denna byggnad och därmed försvinner en byggnad som är en del av universitetets historia som därtill är ett tidigt exempel på en modernistisk byggnad uppförd med limträbalkar, en

¹ Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun, KSN-2014-1327, [op-2016-del-a-huvudhandling2.pdf](https://www.uppsala.se/contentassets/228032bcca0b4a3d86d81185a721966a/plan-for-innerstaden--- uppsala-kommun.pdf) (hämtad 2026-09-09); antagen av kommunfullmäktige 2016-12-12; Plan för innerstaden. Del av översiktsplanen, Beslutad av kommunfullmäktige 26 januari 2026 KSN-2023-02677. <https://www.uppsala.se/contentassets/228032bcca0b4a3d86d81185a721966a/plan-for-innerstaden--- uppsala-kommun.pdf> (hämtad 2026-09-09).

för tiden innovativ byggt teknik. Riksantikvarieämbetet bedömer att detta uttryck skadas om de förändringar som planen medger förverkligas, men anser inte att skadan blir påtaglig då Gymnastikhusets och Bollhusets koppling till lärdomsstaden är mer perifer. Den äldre byggnaden kommer att finnas kvar och även fortsättningsvis vara läsbar som en äldre gymnastikinrättning tillkommen vid den tid då stadsparken fick sin nuvarande form.

Riksantikvarieämbetet bedömer inte att Stadsträdgården hör till de ”vetenskapshistoriskt intressanta trädgårdsanläggningar och parker” som anges som uttryck i riksintressebeskrivningen då denna park inte har tillkommit för vetenskapliga syften eller har någon stark anknytning till universitetet.

Däremot är de i riksintressebeskrivning angivna uttrycken ”Bebyggelse-, kommunikations- och stadsplanestruktur som visar på stadens uppkomst och utveckling från medeltid till 1900-talet” samt ”Bebyggelsens utformning, placering och inbördes rumsliga samband” kopplat till uttrycket om stadens utvecklig relevanta i detta sammanhang.

Planområdet ligger strax utanför rutnätsplanen och kan ses som en entré till Stadsträdgården från rutnätsstaden. Stadsträdgården växte fram från 1830-talet och utvecklades till ett flänörstråk med slingrande vägar enligt sekelskiftets parkideal. Det finns också en koppling till Akademiska sjukhusets park från andra hälften av 1800-talet som idag till stor del bebyggt och där ytorna har hårdgjorts. År 1909 fick Stadsträdgården en ny utformning samtidigt som Studenternas idrottsplats söder om parkområdet invigdes. Gymnastikhuset stod färdigt ett år senare. År 1937 byggdes det till med det modernistiska Bollhuset. Stadsträdgården har genomgått smärre förändringar men har i stort sett bevarat sin karaktär från tidigt 1900-tal. I parken fanns föregångare till dagens restaurang Flustret. Dagens restaurangbyggnad har byggts till många gånger och präglas idag av tillbyggnader från olika skeden, inte minst av tillbyggnader från de senaste decennierna, som till största delen är utförda i historiserande stil.

Förslaget innebär att flera stora byggnadsvolymer tillförs vilket gör att området blir tätare bebyggt och att en karaktär av stadsbebyggelse förs in i den del av parken som ligger närmast rutnätsstaden. Enligt Riksantikvarieämbetet blir områdets karaktär av rekreationsområde med solitära byggnader i ett parklandskap svårare att läsa av och tolka. Berättelsen om Uppsalas ”stadsplanestruktur” vid sekelskiftet 1900 samt ”utformning, placering och rumsliga samband” av bebyggelse som uppfördes i detta sammanhang försvagas betydligt. Flustret och Gymnastikhuset är idag två tydligt åtskilda byggnader med olika karaktär formade efter respektive byggnads funktion. Gymnastikhuset är gestaltningsmässigt tydligt präglad av 1910-talets jugendarkitektur och Bollhuset exemplifierar den tidiga funktionalismen. Flustret har visserligen byggts om vid flera tillfällen men förmedlar ändå fortfarande sin ursprungliga karaktär som restaurangbyggnad i park.

Tillsammans utgör Flustret och Gymnastikhuset viktiga fysiska uttryck för Uppsalas stadsplanestruktur vid sekelskiftet samt bebyggelsens utformning, placering och rumsliga

samband. Ett förverkligat detaljplaneförslag innebär att de riksintressanta uttrycken ”Bebyggelse-, kommunikations- och stadsplanestruktur som visar på stadens uppkomst och utveckling” samt ”Bebyggelsens utformning, placering och rumsliga samband” skadas. Upplevelsen och förståelsen av området som en representant för ett visst utvecklingsskede i Uppsala och för en viss kategori av bebyggelse går därmed förlorade. Den tillkommande bebyggelsen kommer genom sin skala och sin utformning att dominera över de befintliga byggnaderna som därmed förlorar sitt funktionella samband och sin visuella kontakt med parkmiljön. Därmed försvinner avläsbarheten av bebyggelsen som representerar för det tidiga 1900-talets gestaltning av bebyggelse i allmänhet och för hur de i detta område och sammanhang berättar om det tidiga 1900-talets rekreations- och parkmiljöer och därmed om stadens utveckling vid denna tid. I och med att Bollhuset rivs raderas den senare historien. Sammantaget gör detta att påtaglig skada uppstår på riksintresset.

De stora volymerna gör att siktlinjer från vissa punkter kommer att påverkas så att slottet döljs eller så att dess monumentala karaktär i viss mån minskar i betydelse. Riksantikvarieämbetet bedömer att detta innebär en skada på riksintresset men att skadan inte blir så stor att den kan bedömas som påtaglig.

Sammanfattningsvis bedömer Riksantikvarieämbetet att uppförande av den föreslagna bebyggelsen skulle innebära att påtaglig skada uppstår på riksintresset. Den befintliga parkmiljön med solitära byggnader skulle genom den tillkommande bebyggelsen få karaktär av stadslandskap och därmed försvåras upplevelsen och förståelsen av riksintressets uttryck ”Bebyggelse-, kommunikations- och stadsplanestruktur som visar på stadens uppkomst och utveckling från medeltid till 1900-talet” och ”bebyggelsens utformning, placering och rumsliga samband”. Även riksintressets uttryck ”lärdomsstaden” påverkas men, enligt Riksantikvarieämbetets bedömning blir skadan inte påtaglig. Inte heller uppstår påtaglig skada genom att slottet i vissa vinklar skymms.

Detta beslut har fattats av t.f. avdelningschefen Lotta Boss efter föredragning av utredaren Eva Dahlström Rittsél. Även enhetschefen Emelie Ekström-Howard har varit med vid den slutliga handläggningen.

Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrift.